

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת חקת תשפ"ד

משה ואהרן - האב והאם של כלל ישראל

תוכן

א' - המנהיג התקיף / א

ב' - תקיפות ורגישות בהנהגה / ג

ג' - תקיפות ורגישות בחינוך / ו

אסור לבצוע

הגמרא שם דנה בתהליך של פסק הדין בבית דין. שני בעלי דינים באים לפני בית הדין שידון בוויכוח שפרץ ביניהם, ויפסוק עבורם את דין התורה הקדושה. הדיינים שומעים את טענותיהם של בעלי הדין ודנים בהם, וכעת הם צריכים לפסוק את הדין.

אחת השאלות שבהן דנה הגמרא היא האם מחויבים הדיינים לפסוק לפי שורת הדין ממש, ולחתוך את הדין באופן מדויק, מבלי להתחשב בקושי ובהפסד שהדבר יגרום לצד המפסיד, או שמא מותר להם לעשות פשרה? פשרה פירושה שהזכאי בדין לא יקבל את מלא המגיע לו, והחייב לא ישלם את מה שהוא חייב על פי דין לשלם, אלא הדיינים ימצאו את הדרך לפשר ביניהם, ולגרום לכך ששני הצדדים יהיו מרוצים.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מוזכרת דעתו של רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי ש"אסור לבצע, וכל הבוצע הרי זה חוטא" - אסור לדיין לעשות פשרה בין בעלי הדין. לפי דעה זו, מוטלת על הדיין החובה לפסוק את הדין בדיוק כפי שהוא, ואסור לו לנסות לפשר. בבואו לדון דין תורה, הדבר היחיד שצריך לעמוד מול עיניו הוא האמת הצרופה, ואין לו להתחשב כלל בהשפעה שתהיה לפסק הזה על הצד המפסיד בדין.

ייקוב הדין את ההר

רבי אלעזר ממשיך ואומר שהנהגה זו למדנו ממשה רבינו: "וכן משה היה אומר יקב הדין את ההר". פירוש - נניח ודין התורה הקדושה ניצב בפני הר - הר של רגשות אנושיות או של נסיבות אנושיות כאלו ואחרות. משה רבינו היה אומר, "לא אכפת לנו כלל וכלל מדברים אלו! דין התורה לא יזוז כמלא הנימה! ייקוב הדין את ההר - אם

א' - המנהיג התקיף

בין אבלות לאבלות

הבה נפתח בפסוק מפרשתנו: "וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָנַע אֶהָרֶן וַיִּבְכוּ אֶת אֶהָרֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל" (במדבר כ, כט). כתוב כאן בפסוק שעם ישראל לא רק התאבל והצטער על מותו של אהרן, אלא הם בכו בכי תמרורים במשך שלושים יום. ומי בכה? "כל בית ישראֵל" - כל בית ישראל פירושו כולם - גברים וילדים, נשים ובנות, כולם הרימו את קולם בצער ומיררו בבכי במשך שלושים יום. כולם!

והנה, כעבור כחצי שנה, עם ישראל ספג אבידה כואבת נוספת. משה רבינו, המנהיג שהנחה אותנו במשך ארבעים שנה, הלך לעולמו. היה זה יום שחור וקודר, אחד הימים העצובים ביותר בתולדות ימי עמנו. מה היתה תגובתו של עם ישראל למאורע הטראגי הזה? "וַיִּבְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם" (דברים לד, ח). הצער היה נורא! הם געו בבכי! אין ספק כי היה זה יום קודר מאוד עבור עמנו.

אולם חז"ל (אבות דרבי נתן יב, ג-ד, וכן בפרקי דרבי אליעזר פרק יז) מדייקים שיש שינוי קטן בלשון הפסוקים בין פטירתו של אהרן לבין פטירת משה רבינו. אצל אהרן כתוב ש"כל בית ישראֵל" בכו אותו, אך אצל משה לא כתוב את המילה "כל". בני ישראל באופן כללי בכו אותו, אבל לא כולם עשו כן.

זהו דיוק נפלא בפסוקים, וכמובן שהדברים נכתבו כך בדקדוק. התורה מבקשת ללמד אותנו כאן יסוד גדול ביותר, שעלינו ללמוד אותו היטב. אך כהקדמה, נביא את דברי הגמרא בסנהדרין, דף ו' עמוד ב'.

משה, רבינו התקיף

מעולם לא קם מנהיג שהיה תקיף כל כך בדרישתו לשמירת מצוות התורה כמו משה רבינו. נכון שמאז ועד עתה זכה עם ישראל למנהיגים גדולים, אך אף אחד לא השתווה למשה. משה רבינו היה הנציג של תורת ה' בעולמנו, והוא לא ויתר על קוצו של יו"ד, ולא קיבל שום סטייה, ולו הקטנה ביותר, מדרך התורה.

לא מדובר במאורע חד פעמי. אנחנו רואים בתורה כיצד משה רבינו הוכיח את עם ישראל, שוב ושוב, במילים קשות וחריפות, בכל פעם שזיהה חריגה, גם קטנה ביותר, מהדרך הישרה. "וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל" (במדבר לא, יד), "וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אֵיתָמָר בְּנֵי אֶהֱרֹן הַנוֹתֵרִים לֵאמֹר מִדּוּעַ לֹא אָכַלְתֶּם אֶת הַחֹטָאֵת בַּמָּקוֹם הַקֹּדֶשׁ" (ויקרא י, טז-יז). שוב ושוב משה הקפיד מאוד על מי שלא קיים את רצון ה' בשלמות.

משה רבינו השגיח על עם ישראל בעין פקוחה. "מְמַרְיִם הָיִיתֶם עִם ה' מִיּוֹם דַּעֲתִי אֶתְכֶם" (דברים ט, כד). הוא הוכיח וייסר אותם ללא הרף, ותבע מהם שלמות. הוא דרש מהם להשתפר ולהתעלות כל הזמן.

כמובן שמשה רבינו לא איבד את שלווה רוחו. הוא היה בשליטה מלאה על שכלו ועל רגשותיו, אך הוא לא הסכים לוותר כי הוא זה בכל הנוגע לשמירת התורה. דבר ה' חייב להתקיים במלואו, ויהי מה, ומשכך היה עליו להראות כעס הפנים כדי למחות על כבוד שמים.

כולם פחדו ממשה. אל תחשבו שהיה קל לחיות בצילו. הם ידעו שהוא לא ישתוק ולא ישקוט לנוכח ההפרה הקטנה ביותר של מצוות התורה, ולכן הם הקפידו לעשות את המוטל עליהם. הם דקדקו בקלה כבחמורה, מתוך הדאגה התמידית: "איך יגיב משה רבינו?"

משה לדורות

הדאגה הזו, "מה יאמר משה רבינו?" חדרה לעצמותיהם של היהודים והפכה לחלק ממהותם. אם רוצים אנו לדעת את עומק ההשפעה של דמותו של משה רבינו, נוכל לקבל דוגמא לכך מתוך עדותו של יוסף בן מתתיהו, שחי לקראת סוף ימי בית שני, כאלפיים שנה לאחר פטירתו של משה רבינו. הטו אזניכם לשמוע את הדברים יוצאי הדופן שכתב בספרו "קדמוניות היהודים" (חלק ג', טו:ג): "גם כיום, אין יהודי אחד שאינו נוהג כאילו משה קיים היום ועומד הכן לייסרו ולהוכיחו אם ינהג שלא כשורה". הווי אומר, הרתיעה מפני דמותו של משה רבינו התקבעה בהתנהגותו של כל יהודי עד כדי כך שזה עבר מדור לדור.

יוסף בן מתתיהו היה פוליטיקאי יהודי, וכידוע, הוא היה רחוק מלהיות בן עליה, כך שדבריו משקפים את הלך

יש צורך, ההלכה תקדח מנהרה בתוך הר! אין שום דבר שיכול לעמוד בפני התורה!"

וכך פסק רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, על פי דרכו של משה רבינו. אין שום פשרות, אין שום שיקולים נוספים, פסק הדין יינתן בדיוק כפי שאומרת התורה. כל פשרה שתהיה - מהווה סילוף של דין התורה, ואסור לדיין לאפשר לדבר כזה לקרות.

אבל...

אולם למרבה ההפתעה, דברי רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אינם מסתיימים כאן. הברייתא ממשיכה כך: "אָבֵל אֶהֱרֹן אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם וּמְשִׁים שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ". אהרן אהב את השלום ורדף אחריו, ועסק בעשיית פשרות.

הגמרא משבחת את אהרן הכהן על כך שהוא נהג עם אנשים בעדינות ובוויתור. במקום לתבוע מהם את שורת ההלכה כאגרופ ברזל, ובכך אולי להרחיקם, הוא נהג ללטף אותם וללכת בין הטיפות.

דוגמא לגישה זו מוצאים אנו בחטא העגל, שאז לא רצה אהרן להרחיק את אלה שניגשו אליו וביקשו ממנו לספק להם תחליף למשה רבינו. הוא החליט לנסות גישה רכה יותר, ובכך קיווה שיצליח להשפיע עליהם. זו היתה דרכו של אהרן - דרך של שלום והליכה בין הטיפות.

לאחוז את החבל משתי הקצוות

דברי הגמרא הללו דורשים הסבר. מתחילה נראה כי חז"ל משבחים את דרכו התקיפה והבלתי מתפשרת של משה רבינו, שלא הסכים לשום וויתור. רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אף מאמץ את דרכו של משה רבינו להלכה בהלכות דיינים, ובכך קובע שכך היא הדרך הנכונה. אולם מצד שני, רבי אלעזר בעצמו ממשיך ומשבח את דרכו של אהרן, שהיה נוהג להתפשר.

כיצד יתכן הדבר? זה נשמע כמו סתירה מיניה וביה. הלא מהות דרכו של משה היא שאין מקום כלל לפשרות, וכי עלינו ליקוב את ההר כדי לפסוק וליישם את הדין לאמיתו. ואכן, כאשר ירד משה מן ההר וראה את העגל שעשו עם ישראל, הוא הוכיח את אהרן על כך שנכנע לרצון העם.

אהרן הצטדק והסביר שכוונתו היתה לדחות אותם לבינתים, ולהתפשר במידת מה כדי להשיג תוצאה טובה יותר, אך משה רבינו לא קיבל את הדברים, והוכיח את אהרן על כך שגרם לבני ישראל להיות "לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם". משה רבינו הקפיד על אהרן, ודיבר עמו דברים קשים!

היתה תמיד רכה ומלטפת, אך דמותו של משה רבינו היתה נחוצה עבור עם ישראל כדי להבין מהי התורה. כולם ידעו שמשה רבינו לא יסבול שום חריגה מהדרך הישרה, וכך כולם למדו למלא את תפקידם כראוי ולעשות את המוטל עליהם. גישה זו התקבעה בתודעתו של עם ישראל לנצח, והיא מהווה דוגמא עבורנו לכל הדורות.

ב' - תקיפות ורגישות בהנהגה

דין או פשרה?

וכאן אנחנו חוזרים לשאלה שבה פתחנו. אם שיטת "ייקוב הדין את ההר" היא השיטה הנכונה, אם זוהי הדרך ליצור את עם התורה, מדוע משבחים חז"ל את אהרן הכהן על דרכו כ"אוהב שלום ורודף שלום", באותה נשימה שבה קבעו כי דרכו של משה היא הנכונה? הגמרא שם אף ממשיכה ומייחסת לאהרן הכהן את דברי הנביא (מלאכי ב, ו), "תורת אמת היתה בפיהו ונעולה לא נמצא בשפתיו, בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון". לא זו בלבד שחז"ל משבחים את דרכו של אהרן, אלא הם מייחסים אליה את המעלות הגדולות ביותר!

מי צודק אם כן? האם משה רבינו הקפדן, או אהרן הכהן רודף השלום והמתחשב?

התשובה היא, שצריכים את שניהם. דוקא משום שעם ישראל היה זקוק לדמותו התקיפה והבלתי מתפשרת של משה רבינו, דוקא משום כך היה צורך אף באהרן הכהן.

לפעמים יש צורך לדבר דברים מפורשים ולא כל כך נעימים, כגון עם תלמידים או בני קהילה, ויש אנשים רגישים שנפגעים מהדברים. דברי תוכחה קשים ותקיפים, עלולים ליצור התנגדות מסוימת. כאשר משה רבינו אמר את מה שהיה צריך להיאמר - והוא עשה זאת בחדות ובתקיפות - היו אנשים שנחרדו, ובאופן טבעי נוצרה אצלם תחושת התקוממות.

שלמות ההנהגה

רואים את התופעה הזו גם כאן, בבית מדרשנו. לפעמים אני אומר דברים שאנשים לא אוהבים לשמוע, והדבר גורם לאנשים מסוימים לא לרצות לחזור לכאן, והם נעלמים כלא היו. לפני כשנה או שנתיים, הביאו אלי קבוצה של צעירים, שאדבר עמם על נושא מסוים. ידעתי שהבחורים הללו היו עסוקים במעשים שלא ראוי לדבר עליהם, ומשכך אמרתי להם דברים בוטים; תיארתי בפניהם בציוריות את העונשים העשויים לבא עליהם

המחשבה של היהודי הפשוט ביותר מהרחוב, מהשכבה התחתונה של העם. והוא מעיד כי משה רבינו המשיך להתקיים במחשבותיהם של יהודים במשך אלפי שנים, ובכל פעם שיהודי חשב לעשות מעשה בלתי ראוי, הוא היה נרתע באופן טבעי מהמחשבה: "איך היה מגיב משה רבינו?" וזה היה מונע ממנו לעבור עבירות.

ברור ופשוט שדבר כזה לא קורה מאליה. מציאות זו הגיעה כתוצאה מהנהגתו התקיפה והבלתי מתפשרת של משה רבינו, ועמידתו האיתנה על כך שכל קוצו של יו"ד מדבר ה' יתקיים בדיוק כפי שהוא אמור להתקיים, והתעקשותו ש"ייקוב הדין את ההר". גישה זו עיצבה את עם ישראל כעם ה', והביאה אותנו לדרגת יראת השמים הראויה לאומה הקדושה.

אהבת ישראל ללא גבולות

כמובן שכולנו יודעים שלא היה מי שאהב את עם ישראל יותר ממשה. מיד לאחר שהטיח דברים קשים בעם ישראל והוכיח אותם על כך ש"ממרים הייתם עם ה'", הוא מזכיר להם כיצד "ואתנפל לפני ה' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלותי כי אמר ה' להשמיד אתכם" (דברים ט, כה). המבינים אתם מה המשמעות להתפלל על מישהו במשך ארבעים ימים רצופים? לא יתכן שאדם יעשה דבר כזה עבור חברו אלא אם כן הוא אוהב אותו אהבת נפש. אילו אנחנו היינו מתפללים עבור יהודי אחר במשך עשר דקות, היינו מרגישים "צדיקים" גדולים, ואילו כאן מדובר על ארבעים יום וארבעים לילה! לזאת תיקרא אהבת ישראל!

אך האהבה הגדולה ביותר של משה רבינו לעמו התבטאה דוקא בהשגחתו התקיפה והבלתי פוסקת עליהם, והתוכחת המגולה שהוכיחם תמיד. משום שדוקא זה מה שגרם להם להשיג שלמות בתורה ובעבודת ה'.

נחשוב לרגע על המשימה הכבירה שניצבה בפני משה רבינו, שאותה צלח. תפקידו היה לעצב את עם ה' לעד. להפוך אומה שלמה לאומה הנאמנת לחלוטין לה' ולתורתו, לנצח נצחים. עליהם להיות מחושלים וחזקים. כולם. מדובר היה באומה של מיליונים - גברים ונשים, בנים ובנות; אנשים חכמים, וכאלו שאינם כל כך; אנשים נוחים, ואנשים נוחים פחות. כדי שאומה שלמה שכזו תמלא את ייעודה להפוך לעם ה', היה עליהם ללמוד כיצד לציית לכל מילה של התורה הקדושה ולא לסטות ממנה אפילו כמלא הנימה.

לכן העמיד הקב"ה את האיש התקיף ביותר שידע העולם אי פעם - רב, מורה ומנהיג, שיקפיד וידקדק עמם על כל פרט ופרט מהתורה הקדושה. אמנם הנהגתו לא

חבל על דאבדין

זכורני שלאחר שהסתלק הרב מבריסק זצ"ל, התקיימו כאן הספדים, ואחד המספידים תיאר את גודל ההפסד של הדור: "המבינים אתם מדוע ההפסד גדול כל כך?" אמר אותו רב זקן. "משום שעד עכשיו כולם פחדו! כולנו פחדנו ממנו! אולם כעת 'אבד גברא דמסתפינא מיניה' - אבד האיש שממנו היינו מפחדים! כעת עלולים אנשים מסוימים לעשות מעשים שהם לא היו מעלים על דעתם לעשות בחיי חיותו, ולומר דברים שהם מעולם לא העזו להעלות על דל שפתותיהם."

כאשר גדול הדור, בעל אישיות חזקה, אומר משהו, אנשים רבים שיש בקרבם את עזות הפנים לעשות או לומר דברים מסוימים, שותקים מרוב פחד. אולם אם אין לדור מנהיגים שיוכיחו אותם ויעמדו בפרץ, אז אותם עזי פנים יתחילו לדבר ולפעול ככל העולה על רוחם.

אכן, ישנם יהודים חלשים שאינם מעריכים את היד התקיפה שבה מנהיגים גדולי ישראל את הדור; יתכן ויש אנשים רגישים שלא ביכו את הסתלקותו של הגרי"ז, כפי שלא כל בית ישראל ביכו את משה רבינו. תמיד יש את אלו שאוהבים רק את מי שנוהג עמם בעדינות וברגישות. הם רוצים שילטפו אותם כמו תינוק. אז נכון, גם זה חשוב, ולכן זקוקים אנו גם למנהיגים כמו אהרן, כדי שהבורית והשומן יביאו יחד לתוצאה מושלמת. לכן אנחנו מעריכים את המנהיגים שיודעים לנחם ולחזק אותנו.

אולם הדבר הראשון והבסיסי ביותר להמשכיות התורה הוא שכולם יכירו בכך שהם חייבים לפעול לפי התורה הקדושה, ללא שום פשרות! כולם מחויבים לדרך התורה! אנחנו זקוקים למנהיג חזק ותקיף כמו משה רבינו שלא יאפשר שום סטייה מדרך התורה, ולא ייכנע לאף כח אחר.

אחת הבעיות הגדולות ביותר של העם היהודי היא היד החלשה שמגלים מול הרשעים. המצב כיום הוא שיהודים בורים ועמי ארצות, ואפילו רשעים ממש, תופסים עמדות שליטה בבתי כנסת ומוסדות, והם מוותרים על עוד ועוד עקרונות ויסודי הדת, עד שלבסוף לא נשאר כלום ר"ל. אני זוכר את ימי "אגודת הרבנים" שהיה להם כח רב, והם דיברו גלויות אודות הקלקולים שדרשו תיקון!

ואכן, אנחנו זקוקים למנהיגים שידעו לעמוד בפרץ באופן הברור והבוטה ביותר! רק כך נוכל לשמור על הגחלת של עם התורה האותנטי!

אין מלך בלא עם

וכאן אנו שבים ליסוד שהתורה מלמדת אותנו בפרשתנו, בחילוק הלשוניות בין הבכיה על סילוקו של משה לבין הבכיה על סילוקו של אהרן. כוונת התורה בזה

בגלל מעשיהם. עיניהם יצאו מחוריהם מרוב הפתעה, וחלקם לא שבו אלי עוד.

הקב"ה דורש מאיתנו את ההנהגה של "ייקוב הדין את ההר", אך דרך זו עלולה להשאיר אנשים פצועים. אם ההלכה קודמת בתוך הר של בני אדם, היא יוצרת חורים בדרך, והיא עלולה לגרום לפגיעה. יהיו אנשים שהנהגה זו תרחיק אותם מדרך התורה.

ולכן הגיע אהרן בעקבותיו של משה רבינו, וניצל את כוחו לנחם, לעודד ולקרב. בדרך זו, "רַבִּים הָשִׁיב מֵעוֹן" - הוא הציל יהודים רבים. וזו היתה כוונת השי"ת מתחילה. כדי שעם ישראל יוכל לגדול ולהנות מהנהגת "ייקוב הדין את ההר" של משה, היה צורך גם בהנהגה של "אוהב שלום ורודף שלום" של אהרן. דמותו של אהרן השלימה את זו של משה, וביחד הם הנהיגו את דור המדבר והפכו אותו לדור שהשיג שלמות עליונה.

מפעל הסבון

לכן אין כל סתירה בדברי הגמרא. אותו רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי שפסק כדרכו של משה רבינו, שאסור להתפשר כלל וכלל בדין תורה, ממשיך ומשבח את דרכו הנעימה של אהרן בכל הנוגע להנהגת הכלל. בדיוק כפי שעם ישראל זקוק למנהיג תקיף ובלתי מתפשר כמו משה רבינו, כך הוא זקוק לדמותו של אהרן שיעמוד לצידו כדי לנחם ולעודד את העם. לא כדי למחוק ח"ו את הרושם של דבריו של משה, אלא כדי לסייע לתקיפות הזו להתיישב על הלב.

נוכל לקחת דוגמא למושג הזה מתהליך ייצור הסבון. סבון אמיתי מורכב משני רכיבים עיקריים: בורית ושומן. הבורית היא החומר המחטא והמנקה, אך מי שינסה לנקות את ידיו בעזרת בורית טהורה, יגלה שהבורית עלולה להסיר בדרך גם את עורו... חומר החיטוי לכשעצמו הינו חזק מכדי שנוכל להשתמש בו. לכן מוסיפים שומן, שמאזן את תפקודו של הבורית, ובעזרת שניהם יחד מגיעים לתוצאה המושלמת. הבורית מנקה ומחטאת, והשומן מוודא שהבורית לא תשרוף ותהרוס, ובזכותה ניתן להפיק תועלת מכח הניקוי של הבורית.

משה רבינו היה כמו הבורית. הוא שרף את כל הרשעות מתוכנו ויישר את כל העקמומיות, בכך שלימד אותנו את הקו התקיף והישר של התורה. אהרן לעומתו נהג בעדינות וברוך. הוא הגיע אחרי משה, הרגיע וניחם, עודד וחיצק, כדי שכח הניקוי והצריבה של משה יפעל את פעולתו כראוי, מבלי לגרום נזק.

המשגיח מול המנהל

היתה פעם ישיבה שבה כיהן משגיח בעל גישה תקיפה. בישיבה למד בחור שלא עמד בכללי הישיבה, והמשגיח גער בו והזהיר אותו שוב ושוב, עד שפעם אחת אמר לו כך: "זו ההזדמנות האחרונה שלך! בפעם הבאה שתנהג כפי שאתה נוהג - אסלק אותך מהישיבה".

אבל הבחור הזה המשיך בדרכו, ואכן הגיע היום והמשגיח קרא לו והורה לו לאסוף את חפציו וללכת הביתה.

הבחור היה מאוד פגוע. הוא יצא מבית המדרש בלב שבור, והחל לפסוע במורד המסדרון. אך שם הוא פגש את מנהל הישיבה, שאמר לבחור לא לעזוב, אלא להיכנס למשרדו וללמוד שם.

האם אתם מבינים מה הפירוש לעזוב את הישיבה? לעתים מדובר בגזר דין מוות! בימינו, בית המדרש הוא כמו תיבת נח. מה היה קורה אילו היו מסלקים מישהו מתיבת נח? הוא היה טובע חס ושלום. גם מי שחושב שהוא יודע לשחות, מסוכן מאוד עבורו לצאת החוצה. למען האמת, מי שחושב שהוא יודע לשחות, נמצא בסכנה גדולה יותר. הרחוב בחוץ הוא נורא ואיום, וגם בחור שלא לומד כלום - עדיף שישאר בתוך הישיבה מאשר שיצא החוצה ויטבע. ולכן, גם כאשר יש צורך לנהוג במידת "ייקוב הדין את ההר" ולסלק בחור, חייבים לתפוס אותו ולהיות לו "אהרן הכהן", הווי אומר לעזור לו למצוא מקום שיתאים עבורו. בכל מקרה ובכל מצב, חייבים הן את משה והן את אהרן. "לְעוֹלָם תִּהְיֶה שְׂמַאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקַרְבֶּת".

זהו אחד הלימודים הגדולים והחשובים ביותר שאנו למדים מדור המדבר. מי שישכיל להבין את ערכם של שתי ההנהגות, הוא זה ששייג שלמות והצלחה בחייו. זו הסיבה שבני דור המדבר הגיעו לאן שהגיעו, ולכן הם מהווים את הדוגמא לחיקוי עבורנו - משום שהם זכו לשתי ההנהגות - דרכו של משה ודרכו של אהרן.

ג' - תקיפות ורגישות בחינוך

כרחם אב על בנים

יסוד זה שאנו לומדים כאן הינו חשוב ביותר עבורנו. דור המדבר היה זקוק להנהגה של אב והנהגה של אם, כדי להפוך לעם התורה, ואכן היה להם "אב" - הלא הוא משה רבינו, ו"אם" - אהרן הכהן. אני נוקט בכוונה במילים אלו, משום שדור המדבר מהווה דוגמא לא רק להנהגת העם

היא ללמד ולהוכיח אותנו שלא מספיק לפחד ממשה, כפי שעם ישראל אכן פחד ממנו, אלא צריך להעריך אותו! מוטל על "כל" בית ישראל להוקיר ולהעריך את המנהיג התקיף. מי שמבין את כוונת השי"ת ורצונו להביא את עם ישראל לשלמות הנרצית, צריך להעריך את משה רבינו שאומר תמיד "ייקוב הדין את ההר", ועומד על כך שדרך התורה תישמר בטהרה.

עם ישראל כיום צריך לפתוח את אוזניו לתקיפות של המנהיגים ההולכים בדרכו של משה רבינו! לא מספיק שיהיו לנו מנהיגים חזקים, אלא באותה המידה יש צורך בעם שיחפוץ במנהיגים אלו!

זו הסיבה שכאשר "התאחדות הרבנים" בשכונת וויליאמסבורג הוציאה מכתב כנגד הטלוויזיה, הם נחלו הצלחה - משום שהיו יהודים שעמדו מאחוריהם וקיבלו את מרותם. יהודי וויליאמסבורג הם אנשים רציניים, החפצים שילדיהם לא יזוזו כמלא הנימה מדרכי אבותיהם. מנהיג שיש לו עדה כזו - יוכל ביתר קלות להצליח בשליחותו.

אולם, אילו רבנים אלו היו מגיעים למחוזות רבים מדי ממחוזותינו, לא היתה להם ברירה אלא לשתוק. כשהעדה מלאה באנשים חלשים ורכי לב, הרי שאין עם מי לדבר ואין טעם לדבר.

לזרוק את זה מהבית!

יש לכם מזל שאני נוהג עמכם ביד רכה. אני אמנם נוהג לומר את האמת, אך איני אומר את זה כפי שצריך היה לומר את זה. אין עם מי לדבר כאן, כי יש הרבה אנשים חלשים. אני יודע שאנשים מחזיקים בבית את המכשיר הזה. אז נכון, יש כאן איזה צדיק אחד או שנים ששמעו בקולי וזרקו את זה מהבית, אך מלבד זאת, יש הרבה חלשים. אנשים מצליחים להעמיד פנים ולהציג חזית של יראת שמים, אבל לא יותר מזה. יש אפילו כאלה שמגדלים זקן, לובשים כובע וחליפה, ונוהגים כמו צדיקים גדולים. אולם אני יודע מה קורה בביתם פנימה. רוח טומאה שורה בבתיהם, אבל אין עם מי לדבר.

לעומת זאת, מי שמבין את תפקידו עלי אדמות, מי שמעוניין להיות חלק מעם ה' ולהשיג שלמות בחייו, יחפש ויבקש מנהיגים כמו משה רבינו! הם מבינים שזו הדרך להשיג שלמות הדעת. נכון, אנחנו זקוקים גם לאהרן הכהן, בהחלט. צריך גם את השומן יחד עם הבורית. אולם עלינו לזכור שהבורית היא זו שעושה את פעולת הניקיון.

אנחנו זקוקים לשני הכוחות ולשתי הדרכים, את התקיפות לצד העדינות. ולכן בכל דור ובכל מצב, יש צורך הן בהנהגה של משה והן בהנהגה של אהרן.

הישרה, ולשם כך יש צורך לנהוג בצורה נחרצת ובלתי מתפשרת. אם הילד לא רוצה ללכת לחיידר, צריכים את האב שימשוך אותו מהמיטה, ולא יאפשר ל"רחמים" מדומים למנוע זאת בעדו. האמא יכולה לבוא אחרי האב ולתת לבן נשיקה, זה מצוין, אך אבא צריך לנהוג כמו אבא. בן שאינו רוצה ללמוד, צריכים להכריח אותו ללמוד. כמובן שאין הכוונה שלא לתת לו תמריצים. כדאי מאוד לשחד אותו, אך לא לוותר לו.

הצלת החיים

לעתים מגיע אלי אבא ומבכה באוזני את מר גורלו. הוא מספר לי על בעיות שיש לו עם אחד הילדים, ובעודו מדבר אני חושב לעצמי, "איזה מין מוג-לב אתה? לזה קוראים אבא?" היה לו לומר לבנו כבר מההתחלה בצורה הברורה ביותר: "עליך להיות בבית לפני החשיכה, ולא - אני לא מקנא בך! אין כזה דבר להסתובב בחוץ בלילה. בשום פנים ואופן לא!" אולם הוא אינו מצליח להביא את עצמו לידי כך. הוא לא מסוגל לומר כך לבנו, הוא חלש מדי. אבל זה לא אבא. אבא חייב להיות תקיף ונחרץ. עליו לדרוש מבני משפחתו ללכת בדרך התורה ללא שום חריגה.

אני מודע לכך שהדברים שאומר כעת כבר אינם פופולריים, אולם לעתים צריך האב גם להכות את בנו. "חושך שְבִטוּ שׁוֹנָא בְּנו" (משלי יג, כד) - מי שנמנע מלהכות את בנו כאשר השעה ראויה לכך, אינו מבטא בכך אהבה לבנו אלא אדרבה, הוא מתייחס אליו כאל אויב.

בימים עברו, גם אצל הגויים להבדיל הבינו את זה. גויים רבים מאוד זכו להינצל מחיים של בטלה ופשע, בזכות האב שהעמיד אותם במקומם. אני זוכר שאצל הגויים יוצאי איטליה, כאשר היה צורך להעניש את הבן, האב, הגוי המגודל, היה לוקח את בנו אל המחסן שבחצר האחורית של הבית, ומכה בו במקל. והמציאות הוכיחה שילדים אלו לא הגיעו לחיי פשע. בכך ניצלו חייהם.

האיטלקים של פעם לעומת המשוגעים של היום

לא מדובר בתיאוריות בעלמא. קראתי מחקר שנערך לפני שנים רבות, שבו חקרו באיזו מדינה באירופה קיים השיעור הנמוך ביותר של פשיעה בקרב בני נוער. תוצאות המחקר הראו שאיטליה זכתה במקום הראשון של שיעור הפשיעה הנמוך ביותר בקרב בני הנוער, והסיבה לכך היתה משום שמבין כל מדינות אירופה, באיטליה האב היה ה"בוס". מילה שלו היתה מילה, ולא ניתן היה לערער עליה. הילדים פחדו מפני עונשו של האב, ומטבע הדברים הדבר הביא לשיעור נמוך יותר של פשיעה.

בימינו קמו כל מיני קווי חירום למניעת "פגיעה" בילדים, ויש מלשינים שמשתפים עמם פעולה, ואם הם

באופן כללי, אלא גם לניהול נכון של חיי המשפחה, ולאופן הראוי שבו אמור לתפקד בית של תורה.

בתפילת תחנון בימי שני וחמישי אנחנו מבקשים מה', "כְּרַחֵם אָב עַל בְּנָיִם, כֵּן תְּרַחֵם ה' עָלֵינוּ". ונשאלת השאלה: האם לא היה מתאים יותר לבקש מה' שירחם עלינו כמו שאם מרחמת על בנה? לכאורה, רחמיה של האם מרובים משל האב.

את התשובה לשאלה זו נוכל להבין באמצעות התיאור הבא. יום אחד, אבי המשפחה היה צריך לצאת מהבית בשעה מוקדמת, והוא לא היה בבית בזמן השכמת הילדים. האמא נכנסת אל חדרו של חיים ואומרת: "חיים, קום! כבר מאוחר! עליך להזדרז כדי שלא תאחר לחיידר!" "אמא, אני לא מרגיש טוב. אני לא יכול ללכת לחיידר." האמא, טובת הלב, מביטה בבנה ואומרת: "בסדר, בסדר. לא תזיק לך מעט מנוחה".

אולם כאשר האב חוזר הביתה בשעה תשע ורואה שחיים עדיין בבית, הוא פונה אליו בשאלה: "מה זאת אומרת שאתה לא מרגיש טוב? יש לך חום? הבה נמדוד לך חום".

"לא, אין לו חום". אומרת האמא. "כבר מדדתי לו".

"חיים, כואב לך הגרון?"

"לא, לא כואב לי".

כעת האב חושב לעצמו. 'אם אאפשר לו להישאר בבית כעת, בשעה תשע, הרי שבעוד כשעה מן הסתם הוא כבר ירגיש טוב, והוא יצא החוצה, אל הרחוב. איני יכול לאפשר לדבר כזה לקרות!' והוא פונה לבנו ואומר נחרצות: "לך מיד לחיידר!"

לא לוותר

במעשה זה האב הציל את בנו. אילו האם היתה בתמונה לבדה, מי יודע מה היה קורה לו? כל יומיים חיים היה מתלונן על כאב כזה או אחר ונשאר בבית, ועד שעות לפני הצהריים הוא כבר היה מוצא את עצמו בחוץ, ברחוב, בחברת בטלני השכונה. דעו לכם, שתחילת ההידרדרות של ילדים רבים היתה באותם ימים שהם לא הלכו לחיידר, והוריהם לא שמרו עליהם כראוי.

לכן אנו מבקשים מה' שירחם עלינו כרחם אב על בנים, שכן אלו הרחמים להם אנו זקוקים. על פי רוב, רחמי האב מועילים יותר לילד מאשר רחמי האם, שכן אלו הם רחמים המשולבים עם תקיפות ונחרצות. אלו הם רחמים על הנשמה.

תפקידו של האב בבית הוא להיות ה"משה רבינו" של המשפחה. עליו לדאוג לכך שבניו ובנותיו ילכו בדרך

גם האב צריך להיות אם

אכן, חשוב לזכור כי כל דבר צריך להיעשות על פי השכל. אסור לאמא להיות מדי רכה וותרנית. גם עליה מוטל לדאוג לעתידו של בנה. לא יתכן שהיא תאפשר לילדים לעשות מה שהם רוצים! בלתי אפשרי שהיא תמיד תיכנע להם ותגרום להם הרגשה טובה! גם האמא צריכה לפעמים לתפקד כ"משה רבינו".

גם לאב אסור לנהוג באכזריות ולהתעלם מרגשותיהם של ילדיו. מצד שני, הוא אינו יכול לקנות להם משחקים כל שני וחמישי, ובוודאי שאסור לו להניח להם לעשות ככל העולה על רוחם. אם יעשה כן, הוא אינו ממלא את תפקיד האב, והוא מועל בתפקיד שייעד עבורו הבורא יתברך. ולכן, על אף שגם על האב מוטל להפעיל שיקול דעת, וגם לו מותר ללטף ולנחם, אך הוא חייב להישאר אב. שניהם, גם האב וגם האם, צריכים להפעיל את שני הכלים. "בְּרִגְזְךָ רַחֵם תִּזְכֹּר" - צריך גם את הרוגז וגם את הרחמים.

עידוד מחולל פלאים

התקשר אלי יהודי השבוע והתלונן על כך שבנו פשוט אינו שומע בקולו. אמרתי לו, "תקרא לבנך, לטף את לחיו, ודבר אתו". עליכם לדעת כי מילים שמועברות באופן זה נכנסים לילד לראש. גם אם נראה כאילו אינו מקשיב לכם, המילים חודרות פנימה ונקלטות. תנהל אתו את השיחה עם ליטופים ואוירה אוהדת.

חשוב לזכור שגם לילדים יש דאגות ועניינים שמכבידים עליהם, ומהווים עבורם עול של ממש. אז נכון שהעול שלהם אינו כבד כמו העול שלך, ועול הפרנסה אינו מוטל על כתפיהם, אך בעיניהם, העול שלהם הוא כבד ביותר. כל אחד ואחד מאיתנו יכול להקל מעל ילדיו את ההתמודדות שלהם ולעודד אותם במילים ספורות ונעימות. ילדים שמקבלים עידוד בבית - לומדים טוב יותר בחיידר. הם מסודרים יותר, משתפים פעולה יותר. כאשר הורים מדברים עם ילדיהם, עליהם לזכור כי למילים שלהם יש כח רב ביותר, והדבר נכון לכל ילד באשר הוא.

"רחמי האב" כוללים גם ליטוף על הלחי ומילים של עידוד: "חיימקה, יש לך נשמה גבוהה ואני חושב שאתה יכול להשיג גדולה אמיתית. הבה נלמד רק שורה אחת של גמרא. אני אסביר לך את השורה הזו, ואחר כך אתה תחזור עליה, בסדר?"

חיים לומד שורה אחת. הוא יודע שורה אחת של גמרא, ואביו משבח אותו מאוד על כך! הוא מעודד ומחזק אותו! בכך הוא מעמיד אותו רגליו! לפעמים צריך גם לתת לו איזה משהו. תן לו חצי דולר. "דבר תורה מעות קונות" -

רואים אב שמכה את בנו, הם מיד מתקשרים לאותן וועדות המנהלות את הקווים, ששולחות נציגה שחוקרת את ההורים ומבררת מדוע היכו את בנם.

אנחנו חיים בעולם משוגע שמבקש למנוע מאיתנו לגדל את ילדינו; הם רוצים בית ללא אב. אולם אנחנו אומרים לא! איננו חפצים להיות משוגעים כמותכם! בוודאי שצריך לתת "פאטש" כשיש צורך בכך, אלא שצריך לנהוג בתבונה, ולעשות זאת בצדק ובמשפט, בישוב הדעת, ובלי כעס ועצבים. איני יכול לתת פתרון קל ויעיל לדעת מתי בדיוק צריך ומתי לא, אך זאת כן אוכל לומר, שצריך לדעת איך להיות אבא!

הן אמנם, מילים יכולות גם הם למלא את מקומו של ה"פאטש", אם לומדים איך לעשות זאת בצורה הנכונה. משה רבינו לא הכה את אהרן ובניו כשראה שהחטאת לא נשרפה, אלא קצף עליהם והראה כעס. כעסו של משה היה אפקטיבי הרבה יותר מ"פאטש". הכהנים פחדו פחות מוות מכעסו. אם האב יודע שהבעת כעס תביא לתוצאה הרצויה, אז זה מספיק, ואין צורך להכות. יהיה מה שיהיה, תפקידו של האדם הוא לוודא שכולם הולכים בתלם ואינם זזים כמלא הנימה מדרך התורה.

דרך הטבע

כמובן שצריכים גם את האמא, כי כל בית זקוק ל"אהרן הכהן" בנוסף ל"משה רבינו". אם הבן קיבל "פאטש" מאביו, תפקידה של האם הוא ללטף אותו ולנחמו, ולומר לו, "בא מתוק שלי, בא תקשיב לאבא ותלך לחיידר", ולשלוח אותו לחיידר עם פרוסת עוגה טעימה. בכך הוא מקבל על עצמו את מרות הוריו - הוא מקבל את ה"פאטש" יחד עם הליטוף.

צריכים את שני הכוחות, את האב שיחנך בתקיפות וללא פשרות, ואת האם שתעודד ותנחם. לא רק שצריך את זה, אלא הקב"ה ברא בכוונה תחילה את העולם בצורה זו, באופן שהמשפחה תונהג בידי האב התקיף והאם המלטפת. אלו שמנסים לשנות את צורת הדברים כפי שנקבעו בידי השי"ת, הורסים את התא המשפחתי. האב מחנך ללא פשרות, והאם גם היא משתפת פעולה, אלא שהיא עושה זאת בצורה שונה. היא מעודדת ומשכנעת את הבן: "תקשיב לאבא, הוא יודע מה שהוא אומר".

כך הוא טבע הבריאה. הקב"ה ברא את עולמו בצורה כזו, שכאשר אב ואם עושים כל אחד את תפקידו, בזה הם מביאים את משפחתם להצלחה ושלמות בחייהם. אז נכון שלפעמים דוקא האב הוא החלש מבין ההורים והאם היא החזקה, אך באופן כללי התפקידים מתחלקים בצורה הנ"ל.

בואו נהיה מעשיים

"ייקוב הדין את ההר" - בתוך נפשנו פנימה

בעוד "כל בית ישראל" ביכו את מות אהרן, הרי שרק החכמים ביניהם הרגישו כך גם כלפי משה רבינו, ה"אב" התקיף והבלתי מתפשר. נדרשת חכמה כדי להכיר את "רחמי האב", ולהרגיש את אהבתו הגדולה, גם בשעה שהיא מתבטאת ביחס תקיף וקשוח.

על אף שהמאמר עסק ביחסי מנהיג - ציבור, וכן ביחסי הורים - ילדים, הרי שהרב זצ"ל היה רגיל לומר שה"ילד" החשוב ביותר של כל אדם, הלא הוא האדם בעצמו. השבוע נקדיש בלי נדר דקה אחת ביום כדי להוכיח ולייסר את עצמנו, ולדרוש מעצמנו דרישה בתחום מסויים שהיא בבחינת "ייקוב הדין את ההר", בלתי מתפשרת ובלתי מתחשבת, ובכך נתחזק בעבודת בוראנו.

שאלה:

מה היה כל כך מיוחד באברהם אבינו שהוא השיג כל כך הרבה, הרי היה לו מוח מבריק?!

תשובה:

יש הרבה מוחות מבריקים שיושבים על ספסל ב'באווארי'1. יצא לך לשבת פעם בפארק ב'באווארי'? יש שם שנים, שני מוחות מבריקים. הם יושבים ורועדים. הם רטובים עד לשד עצמותיהם. הם מתגרדים. ואחד מהם נותן לשני דחיפה, והוא נופל מהספסל. ראיתי את זה בעיני. אחד מהם דחף את חברו, והלה קיבל מכה חזקה בראשו מהבטון הקשה; אך הדוחף בכלל לא שם לב אליו. ההוא שכב בדומיה על הבטון, וחברו בכלל לא שם לב אליו.

אפשר לעשות שימוש מעוות גם במוחות מבריקים. כשאנשים שוקעים אל תוך הרוע, אל תוך התאוות, הם מאבדים שליטה, ואז המוח המבריק שלהם לא שווה מאומה. לפעמים עדיף שלא יהיה לאדם מוח מבריק. אילו לא היה לו מוח מבריק, הוא יכול היה להיות פועל בנין פשוט. אלא שבגלל שהיה לו ראש טוב, הוא ניסה ללמוד באוניברסיטה ולהפוך לרופא או מדען. אבל הוא היה עצלן. הוא התעסק בתאוות במקום להשקיע בלימודים. הוא נמשך לחומרים אסורים. ובסוף הוא מצא את עצמו ב'באווארי'.

מוח מבריק עלול להרוס את הבן אדם. המשמעות של מוח מבריק היא, שכעת יש לאדם יכולת להגיע להישגים גדולים והצלחות מרובות - לטוב או לרע. נמצא אפוא שמוחו המבריק של אברהם אבינו שימש רק כהזדמנות - שאותה הוא ניצל.

כסף עובד כדי לקנות אותו. לטיפה בלחי, מילה טובה, וקצת כסף - בכוחם לחולל פלאים. ככה בונים ילד!

עצת ה' היא תקום

אך גם כאן דרושה תקיפות ועמידה עיקשת. שורה זו שורה. אסור לו לצאת לשחק עד שהוא לומד את השורה בגמרא. הוא צריך ללמוד אותה ולדעת אותה היטב! יתכן והוא אפילו יגדל להיות תלמיד חכם באופן זה! היו ילדים רבים שמטבעם לא אהבו ללמוד, אך בזכות אביהם שעמד עליהם ולא וויתר להם - יצא מהם משהו!

האב חייב להיות כמו משה רבינו, ולבטא את העמידה הבלתי מתפשרת על העקרונות. כמובן שהוא שם לב לרגשותיהם של ילדיו ומתחשב בהם, אולם הוא עומד על עקרונותיו, שכן הוא יודע מה יקרה בטווח הארוך אם הוא יאפשר לילדיו לעשות ככל העולה על רוחם. ולכן, במקרים רבים אין לו ברירה אלא לכבוש את תחושת הרחמים הטבעית שהוא מרגיש בליבו, ולעמוד על כך שילדיו יעשו את מה שמוטל עליהם, ללא פשרות.

"כל" בית ישראל ביכו את הסתלקותו של אהרן, שכן אין מי שאינו מחבב מנהיג עדין ומתחשב, שיודע תמיד להחליק כל מהמורה בדרך. כולם, ללא יוצא מן הכלל, הרגישו תחושת צער עמוקה על פטירתו של אהרן הכהן, אוהב השלום ורודף השלום. אצל משה, לעומת זאת, הבכייה היתה פחותה, משום שעמידתו האיתנה והבלתי מתפשרת על הכלל ש"ייקוב הדין את ההר", לא תמיד היתה נעימה לבעלי הלב הרגיש.

אולם כוונת השי"ת מתחילה היתה לתת לעם ישראל אב תקיף ואם עדינה. שניהם יחד הנהיגו את עם ישראל, וכמו שמעיד הפסוק, "אַלֶּה מִסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן" (במדבר לג, א). הקב"ה סידר את הדברים כך שעם ישראל יונהג בידי שני מנהיגים אלו, כאשר היחס של האחד שונה כל כך מהיחס של השני, והוא רוצה שנעריך את שני הכוחות הללו, ושנבין את גודל נחיצותם עבורנו. כל עוד אנחנו מבינים שאב הוא אב ואם היא אם, וששניהם יחד מדריכים אותנו לקנות את השלמות שלשמה נבראנו - נצליח בעזרת ה' להשיג את המטרה הזו, ונמשיך להתעלות מעלה מעלה, במעלות הגדולה והשלמות.

שבת שלום ומבורך!

1. רחוב בשכונת מנהטן ש'דוע במי שמאגלס חסרי בית רבים.